ASK-lunsj med isaac-Norge

Hvordan begynne og fortsette med språk-, lese- og skriveopplæring for ASK-språklige personer

ASK-lunsj 28. oktober 2026
ISAAC Norge

Signhild Skogdal

Førsteamanuensis logopedi

UiT, Institutt for lærerutdanning og pedagogikk
Signhild.skogdal@uit.no

Hvor er arbeid med språk i tradisjonell lese- og skriveopplæring?

Fra skolestart: Bokstavkunnskap, fonem-grafem-forbindelser, fonologisk syntese og analyse, nøyaktig avkoding og leseflyt, lesehastighet, leseforståelse, og lytteforståelse.

Men; utvikling, erfaringer og ferdigheter innen reseptivt og ekspressivt språk, gjennom hele livet, er avgjørende grunnlag for lese- og skriveutvikling.

Har vi glemt språkarbeid i lese- og skriveopplæringa?

Ses opplæring i språk versus lesing og skriving som separate emner?

Literacy – ikke bare et fancy ord for lesing og skriving

- Definisjoner og forståelse for hva *literacy* er, varierer og er i endring.
- En relativt felles forståelse; literacy er mer enn lesing og skriving
- Språkforståelse og språklig uttrykk er vesentlig for at lesing og skriving skal gi mening.
- Rogne, Gamlem og Kobberstad (2022) betegner literacy som et samlemål på ferdigheter i lesing, skriving og muntlig språk.
- Börtzell-Szuch, Allodi og Szabo (2024) beskriver literacy som individuelle ferdigheter og strategier med språk, lesing og skriving, som verktøy for forståelse, tenking, kommunikasjon og deltakelse i tekstbaserte og digitaliserte sosiale praktiser.

Hvorfor literacy i ASK?

Alfabetisk skrift kan gi frihet til å velge sine ord selv

Although symbols can meet a wide range of communication needs, the alphabet is the only symbol set that allows an individual to communicate precisely across environments and partners

(Erickson & Clendon, 2009, s. 195).

Literacy; Tekstopplevelser og tekstkompetanse

- **Tekstopplevelser** kan gi glede og motivasjon til å høre om, og se bilder av andre fenomener i verden, utover en selv her-og-nå.
- Dekontekstualisert språk; viktig for å kunne forestille seg ting, generalisere, ….
- Samtaler og andre språklige aktiviteter med bøker og andre medier som formidler mening gjennom bilder og tekst (grafiske og alfabetiske symboler, osv.).
- Tekstopplevelser har stor betydning for barns språkutvikling, selv om de ikke har forutsetninger for formell lese- og skriveutvikling.

- **Tekstkompetanse** henger sammen med språkforståelse og «starter» når barnet forstår at innholdet i bøker har ei mening.
- Språkforståelse, lytteforståelse, og muligheter til språklige uttrykk er grunnlag for videre lese- og skriveutvikling på ulike nivå. Tekstkompetanse utvikles gjennom tekstopplevelser.

Ca. 90% av ASK-språklige personer har ikke fått lære å lese og skrive.

Alder, diagnose eller læreforutsetninger må ikke hindre tilrettelegging for literacy-aktiviteter

(Erickson & Koppenhaver, 2020)

Tidlig språk-, lese- og skriveutvikling (*emergent literacy)*

- Før formell lese- og skriveopplæring, oftest i førskolealder
- Barn med forsinka eller manglende talespråk trenger mye mer språkstimulering enn typisk utviklede barn
- Aktiviteter sammen med andre barn
- Over- eller undervurdering av barns utviklingspotensiale?
- Tilgjengelige grafiske symboler, visualisering, objekter, i ulike aktiviteter

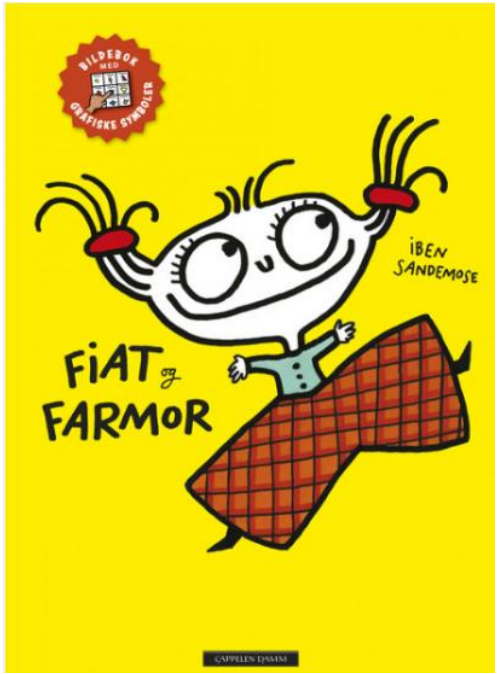

Språkaktiviteter fra førskolealder, også for ASK-språklige barn

Bl.a. samtaler, billedbøker, høytlesing, tegning og fortelling, skribling, tulleord, undring over fenomener og ord, rim & regler, «finne ting i barnehagen med rød farge», språklydslek, egen forbokstav og fornavn, gjengjenne førstelyd i ord.

Språklydstøtte og indre tale

Store individuelle forskjeller. Mange barn lærer å lese før skolestart. Hvorfoir er det så sjeldent for ASK-språklige barn?

NB! Eldre barn og voksne som ikke har fått lære å lese og skrive, trenger også språkstimulering, men med alders- og interesserelaterte aktiviteter.

Formell språk-, lese- og skriveutvikling (*Conventional literacy)*

- Språk-, lese- og skriveaktiviteter typisk fra skolealder, men glidende overgang fra emergent literacy
- Fra begynnende ferdigheter i lesing og skriving til å lese for å lære
- Alfabetkunnskap, med bl.a. fonem-grafem-koplinger, lydsammentrekking, tekstformulering og leseforståelse, ortografi/rettskriving
- Lesemateriellet ALL – Accessible Literacy learning (Light & McNaughton, 2011, 2015) og «Lesing for alle» (Bilet-Mossige, Ulriksen & Nordahl-Hansen, 2026)
- Tekstopplevelser og andre opplevelser og erfaringer er motivasjon og grunnlag for egen tekst

Ei helhetlig literacy-tilnærming

- Ulike språk-, lese- og skriveaktiviteter som til sammen kompletterer temaet og gir varierte oppgavetyper for elevene.
  - Delt lesing; å undre seg sammen under lesing
  - Selvstendig lesing
  - Delt skriving
  - Selvstendig skriving
  - Fonologisk bevissthet og alfabetkunnskap
  - Leseforståelse; språk X omkoding
  - Arbeid med ord

Avansert språk-, lese- og skriveopplæring (advanced literacy)

Videreutvikle språk-, lese- og skriveferdigheter fra formell fase.

- **Lese- og skriveopplæringa for ASK-språklige personer stopper ofte før avansert nivå**
- **Skyldes dette elevforutsetninger eller lærerkompetanse?**
- **Mer avanserte oppgaver skal leses og forstås for å lære, økt og nyansert vokabular i ulike fag, lesing og skriving i ulike sjangre, lesing, skriving og kommunikasjon i arbeid og samfunnsdeltakelse, selvstendig deltakelse på sosiale media**
- **Avansert nivå kan også ses hos yngre barn som er kommet vesentlig lengre i språk-, lese- og skriveutvikling enn jevnaldrende**

Isabella er ASK-språklig og flerspråklig (spansk, engelsk og norsk) og har allerede gitt ut ei barnebok☺

Inspirert av Isabella, sier jeg takk for meg☺